

ВСТУП

Інституція патріархату має ранньохристиянське коріння, а сам термін має біблійне коріння і наповнювався цей термін конкретним церковним змістом упродовж історії. Слід зазначити що слово «патріархат» походить від грецького (патріархес, патріарха) і первісно мало значення начальника роду чи раси. У Святому Письмі Старого Завіту патріархами називаються начальники племен. У Новому Завіті патріархами називають Аврама, Ісаака, Якова та його 12 синів, які були головами 12 ізраїлевих колін. В поапостольські часи титул «митрополит», «екзарх» та «патріарх» були вживані не для означення ієрархічного ступеня, а радше для виявлення пошани. Лише з часом сформувалося розуміння особи патріарха як єпископа з понадмитрополичою юрисдикцією. Вперше титул «патріарх» для означення патріаршої влади вжив імператор Теодозій II (408-450) у листі до папи Лева I .

Влада патріархів була окреслена трьома Вселенськими соборами:

Константинопольським (381р.), Ефезьким (431р.) і Халкидонським (451р.) . У Східній Церкві патріарх – це насамперед глава помісної Церкви. Основним його обов'язком є дбати про чистоту віровчення, а також у межах своєї території виконувати законодавчу і суддівську функції у співдії зі своїм синодом. Також патріарх вирішує питання адміністративного порядку: розглядає внутрішні справи своєї Церкви і, в разі потреби, має право ставропігії, тобто вилучення храму чи монастиря з-під управи місцевого ієрарха і встановлення над ними прямої патріаршої юрисдикції .

Утворення патріархатів у перших століттях існування Церкви несло у собі певну централізацію. Головною підставою для встановлення патріархатів було досягнення якоюсь помісною Церквою високого ступеню еклезіальної зрілості. При цьому дискусії точилися навколо питання, які конкретно чинники церковного життя свідчать про цей високий ступінь. Після виходу УГКЦ з підпілля та проголошення незалежності України 1991 року перед нашою Церквою відкрилися нові перспективи розвитку. Власне тому ми вирішили дослідити питання патріархату, адже вважаємо його ключовим моментом у сучасному розвитку Української Греко-Католицької Церкви.

Тема нашої дипломної праці: «Ідея патріархату УГКЦ». Для її розкриття ми спиратимемося на історичні факти, документи II Ватиканського Собору про Церкву, Кодекс Канонів Східних Церков та дослідження компетентних у цій ділянці богословів спробуємо об'єктивно показати пастирську потребу Української Церкви в автономному самоврядуванні, яке випливає з її природи і звершується у патріаршому устрої Церкви. Разом з тим, ця дипломна робота є спробою осмислити особливості київського богослов'я патріархату, яке у своїй суті є екуменічного, тобто міжконфесійного характеру.

Ми ставимо собі за мету проаналізувати не тільки зародження ідеї патріархату в Київській Церкві XVII століття, але й проаналізувати її органічний розвиток, сучасний стан та перспективи на майбутнє. Для зручності ми поділили нашу працю на три розділи. У першому розділі розглянуто, як саме зародилася ідея патріархату в Київській Церкві, як її розуміли духовенство та вірні. Увага сконцентрована на трьох великих постатях цієї доби: Веляміні Рутському, Мелетієві Смотрицькому та Петрові Могилі, адже саме вони

доклали найбільших зусиль для створення Київського патріархату. Разом з тим, вказано, які історичні події стали на заваді створення Київського патріархату у XVII столітті і внаслідок чого питання патріархату не піднімали аж до XX століття.

У другому розділі проаналізовано події, які сприяли відновленню ідеї патріархату в XX столітті. У контексті постанов II Ватиканського Собору розглянемо можливість створення патріархату УГКЦ та наведемо аргументи на користь проголошення патріархату. Разом з тим, спробуємо окреслити перешкоди, які необхідно подолати.

У третьому розділі розглянуто перспективи розвитку ідеї патріархату. З одного боку, спробуємо підсумувати здобутки нашої Церкви на шляху дозрівання до патріаршого устрою, а з іншого окреслимо дії для його досягнення. Це дозволить конкретизувати план дій на майбутнє.

У процесі дослідження здебільшого застосовано метод аналізу та синтезу. В деяких окремих моментах використано метод порівняння.

Основним джерелами написання дослідження були звернення та послання Київських митрополитів: Андрея Шептицького, Йосифа Сліпого, Мирослава Івана Любачівського, Любомира Гузара; праці відомих богословів: Мирона Бендика, Мирона Мирослава Михайлишина, Августина Баб'яка; істориків: І. Крип'якеча, С. Сенік, та інших.

У дослідженні термін «Київська Церква» є збірним і охоплює всі Церкви, які походять від Володимирового хрещення 988 року. Тоді постала єдина Київська Церква, котра з плином часу поділилася на декілька конфесій: УГКЦ, УПЦ (МП), УПЦ КП, УАПЦ, які не мають сопричастя між собою. Значення інших термінів пояснені у самій дипломній роботі. Ця робота представляє історичний розвиток ідеї патріархату та еventуальну можливість визнання Римським Апостольською Престолом Києво-Галицького патріархату УГКЦ.

ВИСНОВКИ

У представленій дипломній роботі ми мали на меті показати зародження ідеї патріархату в Київській Церкві XVII століття та прослідкувати її історичний розвиток. Разом з тим, спираючись на історичні події, ми спробували показати увесь розмах проблем, які стоять на заваді створення українського патріархату. Щоб досягнути поставлену перед нами мету ми поділили працю на три розділи.

У першому розділі, аналізуючи стан нашої Церкви у XVII ст., ми бачимо, що втручання світської влади в управління Київської митрополії та занедбання Константинопольським патріархом пастирського служіння в митрополії, стали поштовхом до самостійного пошуку Київською митрополією виходу з церковної кризи. Висунута ідея єдності з Римом призвела до широкої богословської полеміки, яка з часом набула конфліктного характеру. Між прихильниками та противниками єднання дійшло до кровопролиття. Зняти цей конфлікт можна було лише висунувши несподівану і взаємоприйнятну розв'язку. Такою розв'язкою стала ідея створення спільного Київського патріархату, який, на думку Мелетія Смотрицького, підніс би авторитет Київської Церкви, а головне

примириє би брата з братом. Однак з огляду на те, що інтереси політичних систем, до складу яких входили українські землі, надто різнилися, саме вони стали на заваді втілення в життя ідеї патріархату Київської Церкви.

У другому розділі ми зосередили свою увагу на діяльності трьох львівських митрополитів: Андрея Шептицького, Йосифа Сліпого та Мирослава-Івана Любачівського, які наполегливо прямували до реалізації ідеї патріархату в діалозі з Римським Апостольським Престолом. Піклуючись про розвиток рідного українського богослов'я, літургійного життя і правового статусу Української Церкви, а також дбаючи про «український екуменізм», вони змагалися за церковну і національну єдність. Зокрема, багато енергії, патріархи Йосиф і Мирослав-Іван присвятили справі визнання патріархату УГКЦ Римським Апостольським Престолом. У цьому напрямку було зроблено все можливе, остаточно ж відповідь залишається за Римською Церквою.

У третьому розділі ми зосередили свою увагу на діяльності блаженішого Любомира Гузара та патріарха Святослава Шевчука. Попри свої систематичні звернення до Римського Апостольського Престолу з проханнями про визнання патріаршого статусу для УГКЦ, вони разом з тим спрямовують свою діяльність на розвиток структур патріархату, які повинні прискорити процес визнання. Тим самим УГКЦ будує патріархат знизу і прямує до повноти своєї помісності.

З наведеного аналізу виникає, що визначальною в розбудові патріархату УГКЦ є позитивна воля як Проводу Церкви, так і всього Божого Народу. Ті чи інші відмови чи затягування часу мають не принциповий, а ситуативний характер.

Завданням даної роботи було об'єктивно дослідити значення патріаршого устрою для УГКЦ, а також зацентувати увагу на ще не розв'язаних досі питаннях, зокрема на визнанні патріархату. Це дослідження є лише скромним внеском у працю, яка ведеться в цій галузі, тому залишає величезне поле для досліджень і розробок хоча б щодо сформулювання критеріїв зрілості якоїсь Церкви бути патріархатом та процедури проголошення автокефалії патріаршої Церкви.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....3

ВСТУП.....4

РОЗДІЛ 1. ЗАРОДЖЕННЯ ІДЕЇ ПАТРІАРХАТУ В КИЇВСЬКІЙ ЦЕРКВІ XVII
СТОЛІТТЯ.....7

1.1. Митрополит Вельямин Рутський.....7

1.2. Архієпископ Мелетій Смотрицький.....13

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ІДЕЇ ПАТРІАРХАТУ В УГКЦ ХХ СТОЛІТТЯ.....	20
2.1. Митрополит Андрей Шептицький.....	20
2.2. Патріарх Йосиф Сліпий.....	26
2.3. Патріарх Мирослав-Іван Любачівський.....	32
РОЗДІЛ 3. ЗДІЙСНЕННЯ ІДЕЇ ПАТРІАРХАТУ В СУЧАСНІЙ УГКЦ.....	37
3.1. Патріарх Любомир Гузар.....	37
3.2. Патріарх Святослав Шевчук.....	41
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	48